

ЧПГ „АК-АРКУС“ ЕООД
cognitio libertas perfectio

ecis

ETS AUTHORIZED
TOEFL IBT CENTER

Утвърждавам: .....

Петър Иванов – директор на
ЧПГ „АК-Аркус“ ЕООД

**УЧЕБНА ПРОГРАМА
ПО ХИМИЯ И ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА
ЗА IX КЛАС
ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА**

Настоящата учебна програма съответства напълно на изискванията на ЗПУО, на Наредба №5 от 30 ноември 2015 г. за общообразователна подготовка и на Наредба №7 от 11 август 2016 г. за профилирана подготовка. В нея са интегрирани методически препоръки от Middle Years Programme (MYP) – междинната степен на Програмата на Международния Бакалауреат. Програмата е разработка на специалисти от ЧПГ „АК-Аркус“ ЕООД, гр. Велико Търново и е част от документацията, свързана с кандидатстването на гимназията за иновативно училище през 2018 г.

Адрес:

ул. Драгоман 16, гр. Велико Търново, 5000, България, Телефон: +35962619959, Факс: +35962619961

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ХИМИЯ И ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА ЗА IX КЛАС

ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА

Кратко представяне на учебната програма:

Учебната програма по химия и опазване на околната среда в 9. клас е насочена към овладяване на основни знания за органичните вещества. Предвиденото учебно съдържание е структурирано в четири основни теми: „Въглеводороди“, „Производни на въглеводородите“, „Органични вещества в живата природа и практиката“, „Величини и зависимости“.

Обучението по химия и опазване на околната среда в 9. клас е насочено към:

- овладяване на знания, свързани с: класификацията, строежа и свойствата на основни видове органични вещества; значение и приложение на органичните вещества, въздействието им върху здравето и околната среда;
- усъвършенстване на специфични химически умения за: работа с вещества и лабораторна апаратура; планиране и провеждане на експерименти; представяне на процедури и резултати от изследователска дейност в различна форма; решаване на стехиометрични задачи;
- развиване и усъвършенстване на интелектуални умения, свързани със: сравнение на обекти по качествени и количествени признаци, представени в различна форма – графична, таблична, словесна; разбиране на причинно-следствени връзки при обяснение на свойствата на веществата чрез вида на химичните връзки; анализ и систематизиране на информация от експерименти, предприемане на решения за изследване;
- развиване на умения за самостоятелно учене, свързани със: самостоятелно проучване на информация от различни информационни източници (текст, таблици, графики, медийни продукти); систематизиране на данни в графична и таблична форма; планиране на дейности и формулиране на решения; решаване на задачи в реален контекст;

- формиране на отношения на учениците към: значението на органичната химия за развитието на съвременното общество и за влиянието ѝ върху някои глобални екологични проблеми; ролята и отговорността на всеки към собственото здраве, към околната среда и нейното опазване.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ В КРАЯ НА ОБУЧЕНИЕТО

Области на компетентности	Знания, умения и компетентности <i>В резултат на обучението си ученикът</i>
Класификация на веществата и номенклатура	• Разпознава по структурна формула въглеродороди (алкани, алкени, алкини, бензен) и техните производни (хидроксилини, карбонилни, карбоксилини). • Разграничава верижни и позиционни изомери на алкани, алкени и алкини, съдържащи до пет въглеродни атома в молекулата. • Наименува по структурна формула алкани, алкени, алкини с до пет въглеродни атома в молекулата на съединението и обратно. • Наименува по структурна формула производни на въглеродородите (етанол, метанол, глицерол, фенол, метанол, пропанол, етанова киселина, бензоена киселина, салцилова киселина).
Строеж и свойства на веществата	• Разпознава проста и сложна връзка в структурни формули на органични съединения. • Обяснява характерни свойства на наситени, ненаситени и ароматни въглеродороди с вида на химичните връзки в тях (прости и сложни). • Свързва общи свойства на въглеродородите с функционалната група. • Представа словесно физични свойства на органични съединения. • Изброява химични свойства на органични съединения. • Разпознава химични реакции: заместване при алкани и бензен, присъединяване при алкени и алкини, горене, полимеризация, естерификация, означени с химично уравнение. • Изразява с химични уравнения характерни свойства на органични съединения.

Значение на веществата и опазване на околната среда	• Описва приложението на различни класове органични съединения в практиката: горива, разтворители, полупродукти за химичните производства и продукти за бита. • Свързва въглеhidрати, мазнини и белтъци с биологичните им функции. • Оценява изучавани съединения като замърсители на околната среда. • Обсъжда проблеми, свързани с въздействието на органични съединения върху околната среда и здравето на човека. • Коментира екологични проблеми, свързани с употребата на някои вещества. • Определя групи органични съединения като опасни за здравето на човека (алкохол и вещества с наркотично действие). • Коментира възможности за решаване на екологични проблеми, свързани с използването на органични съединения в практиката.
Експеримент, изследване и изчисления	• Прилага правила за безопасна работа с газообразни въглеродороди. • Провежда химични експерименти при спазване правилата за безопасна работа. • Планира и провежда химичен експеримент за разпознаване на въглеродороди, многовалентни алкохоли, фенол, алдехиди, органични киселини, белтъци, глюкоза, ненаситени мазнини, като подбира подходяща апаратура. • Представя устно и писмено резултати от химичен експеримент и прави изводи и заключения. • Използва зависимостите между величините маса, обем, количество вещество, молна концентрация и масова част при решаване на задачи. • Търси и извлича информация за вещества и процеси, представена чрез текст, схеми, диаграми, графики, таблици. • Сравнява информация, представена чрез текст, схеми, диаграми, графики, таблици.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия/знания
1. Величини и зависимости		
1.1. Молна маса и молен обем	• Свързва величините маса, обем, количество вещество, молна маса, молен обем с техните мерни единици.	• молна маса • молен обем

1.2. Молна концентрация	Решава задачи за пресмятане на молна маса, молен обем, маса, обем, количество вещество и масова част.	молни отношения
1.3. Молни отношения в химични уравнения	- Изчислява молна концентрация на вещество в разтвор. - Съставя молни отношения в химични уравнения.	молна концентрация
2. Въглеродороди		
2.1. Състав и строеж на органичните съединения	Проучва информация, свързана с историята, предмета и значението на органичната химия.	органични съединения
2.2. Наситени въглеродороди - алкани	Описва особеностите на въглеродния атом в органичните съединения: образува винаги четири химични връзки, въглеродни вериги и цикли.	въглеродна верига
2.3. Ненаситени въглеродороди – алкени, алкини	- Разпознава видове въглеродни вериги (прави и разклонени). - Представя със структурни формули верижни и позиционни изомери на алкани, алкени и алкини по зададена обща формула (до пет въглеродни атома).	права въглеродна верига
2.4. Ароматни въглеродороди – бензен	Групира въглеродороди въз основа на молекулната им формула в хомоложни редове: алкани, алкени, алкини.	разклонена въглеродна верига
2.5. Природни източници на въглеродороди	- Означава с общи формули алкани, алкени и алкини. - Определя вида на химичните връзки (прости и сложни) в алкани, алкени, алкини. - Разграничава по дадена структурна формула верижни и позиционни изомери на алкани, алкени и алкини с до пет въглеродни атома в молекулата. - Прилага правила за наименуване на алкани, алкени и алкини с права и разклонена верига, съдържащи до пет въглеродни атома, по дадена структурна формула. - Съставя формула на алкани, алкени и алкини с права верига и с до пет въглеродни атома по дадено наименование.	- разклонена въглеродна верига - обща формула - структурна формула - алкани

	• Описва физични свойства на метан, пропан, бутан, етен, етин и бензен. • Изброява химични свойства на алкани – горене, взаимодействие с халогени. • Изразява с химични уравнения хлориране на метан и горене на метан и пропан. • Изразява с химични уравнения взаимодействие на етен с вода и полимеризацията му. • Изразява с химични уравнения горене на етин и взаимодействието му с халогени. • Описва качествени реакции за откриване на ненаситени въглеводороди: взаимодействие с бромна вода и с разтвор на калиев перманганат. • Обяснява заместителните и присъединителните реакции при алкани, алкени и алкини с вида на химичните връзки в тях. • Изразява с химично уравнение халогениране на бензен и описва реакцията като заместителна. • Изразява с химични уравнения преходи от вида: етан $\rightarrow$ етен $\rightarrow$ етилов алкохол; етин $\rightarrow$ бензен $\rightarrow$ хлоробензен. • Описва първичната преработка на нефта, употребата и значението на основните нефтени фракции (газ пропан-бутан, бензин, газьол, мазут). • Обяснява приложението на въглеводороди в практиката с техни свойства. • Прилага правила за безопасна работа с въглеводороди, използвани в практиката – метан, пропан, бутан, етин. • Разпознава означенията за токсични и взривоопасни органични вещества. • Подбира подходяща апаратура за събиране на метан, етен и етин въз основа на физичните им свойства.	• алкени • алкини • хомоложен ред • изомерия • изомери • верижна изомерия • позиционна изомерия • полимеризация • ароматно ядро • арили • заместителна реакция

	• Планира експерименти за качествено разграничаване на алкани от алкени и алкини. • Коментира вредното действие на метана, фреони, нефта и нефтопродуктите върху околната среда. • Оценява горивата по влияние върху околната среда въз основа на данни от различни източници. • Коментира възможности за намаляване на емисиите от парниковите газове въглероден диоксид и метан.	• присъединителна реакция • хидриране
3. Производни на въглеродородите		
3.1. Хидроксилни производни на въглеродородите	• Разграничава производни на въглеродородите: халогенопроизводни, хидроксилни, карбонилни, карбоксилни, амини, аминокиселини въз основа на структурни формули.	• функционална група
3.2. Алдехиди и кетони	• Наименува хидроксилни производни – етилов алкохол (етанол), метанол, глицерол (пропантриол), фенол по дадена структурна формула и обратно.	• хидроксилни производни
3.3. Карбоксилни киселини	• Описва словесно оцетно-кисела ферментация на етанол и получаване на етанол чрез алкохолна ферментация на въглехидрати.	• хидроксилна група
3.4. Азотсъдържащи производни	• Изразява с химични уравнения горене на етанол. • Анализира информация от различни източници във връзка с физиологичното действие и употребата на метанол, етанол, етандиол, глицерол, нитроглицерин, фенол. • Свързва алкохоли и фенол с тяхното вредно въздействие върху човека. • Използва качествени реакции за доказване на етанол и глицерол в различни храни и препарати. • Наименува метанал, етанал, ацетон (пропанон) по структурна	• алкохол • фенол • алдехид • алдехидна група • кетон

	формула и обратно. • Описва физични свойства на метанал, етанал и ацетон. • Изброява химични свойства на метанал и етанал (взаимодействие с амонячен разтвор на Ag_2O и $\text{Cu}(\text{OH})_2$ и на пропанон с KMnO_4. • Изразява с химични уравнения взаимодействия взаимоддействие на етанал с водород, с амонячен разтвор на Ag_2O; горене на пропанон. • Използва качествени реакции за откриване и доказване на алдехид в различни продукти. • Анализира текстове от различни информационни източници във връзка с употребата и физиологичното действие на метанал (формалин) и ацетон. • Наименува по структурна формула оцетна (етанова), бензоена и салицилова киселина и обратно. • Описва физични свойства на оцетна, бензоена и салицилова киселина. • Изброява общи химични свойства на органичните киселини (киселинни свойства, естерификация с алкохол). • Изразява с химични уравнения дисоциация на оцетна киселина във воден разтвор, взаимодействие с основи и естерификация с етанол. • Означава с уравнения преходи от вида: метанол $\rightarrow$ метанал $\rightarrow$ метанова киселина; етанал $\rightarrow$ оцетна киселина $\rightarrow$ ацетат. • Наименува α-аминооцетна киселина (глицин) по структурна формула и обратно. • Изразява с химични уравнения образуване на дипептид от 2 молекули α-аминооцетна киселина. • Илюстрира с примери значението, приложението и физиологичното действие на оцетната киселина и други карбоксилни киселини (мравчена, салицилова, бензоена, млечна). • Търси и извлича информация от различни източници за	• кетонна група • карбоксилна киселина • карбоксилна група • естерификация • естер ☐ ферментация ☐ аминогрупа ☐ аминокиселина ☐ пептид ☐ белтъчни вещества

	участието на α -аминокиселините в изграждането на пептиди и белтъчни вещества.	
4. Органични вещества в природата и практиката		
4.1. Въглехидрати	• Описва биологичната роля на въглехидрати, мазнини и белтъчни вещества.	• въглехидрати
4.2. Мазнини, сапуни и синтетични миещи вещества	• Класифицира глюкозата и фруктозата като монозахариди, захарозата като дизахарид; нишестето и целулозата като полизахариди.	• монозахариди
4.3. Белтъчни вещества	• Описва физичните свойства на глюкоза, захароза, нишесте и целулоза.	• дизахариди
4.4. Наркотични вещества	• Описва продуктите на хидролиза на захароза и нишесте. • Коментира значението на растенията за получаването на глюкоза чрез фотосинтеза. • Коментира значението на въглехидратите за живите организми и практиката. • Обсъжда екологични проблеми, свързани с получаването на хартия – изсичане на горите (обезлесяване), замърсяване на води. • Оценява значението на разделното събиране на хартия за нейната повторна преработка. • Доказва експериментално различни функционални групи в молекулата на глюкозата. • Изброява видове мазнини (течни и твърди, наситени и ненаситени) и тяхното значение за организмите. • Описва словесно по-важни химични свойства на мазнините – хидролиза, осапунване (взаимодействие с NaOH), хидриране.	• полизахариди • хидролиза • биополимери • мазнини • белтъци • коагулация • сапуни

	• Свързва свойствата на мазнините със значението им за организмите и практиката. • Описва сапуните като соли на висшите мастни киселини. • Различава експериментално сапуни от синтетични миещи вещества по характерни свойства (рН, отнасяне към твърда вода и киселини). • Коментира предимства и недостатъци на сапуните и синтетичните миещи вещества при използването им в бита и по отношение на опазване на околната среда. • Описва белтъчните вещества като природни високомолекулни съединения, изградени от α-аминокиселини. • Изследва експериментално промени в белтъците (коагулация, пресичане) под действие на различни фактори: температура, киселини, основи, етанол, формалин, токсични елементи (оловни йони). • Проучва и анализира информация, свързана с въглехидрати, мазнини и белтъци, за здравословно хранене. • Дефинира наркотични вещества. • Класифицира наркотични вещества по произход – естествени, синтетични. • Анализира и обсъжда факти и информация за действие на наркотичните вещества върху човешкия организъм. • Изказва мнение и показва отношение към социално-обществени проблеми, свързани с употребата на наркотични вещества.	• наркотично вещество • летална доза

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА:

Годишен брой часове за изучаване на предмета в 9. клас – 90 часа.

Препоръчително разпределение на часовете:

Анада

9

	• Свързва свойствата на мазнините със значението им за организмите и практиката. • Описва сапуните като соли на висшите мастни киселини. • Различава експериментално сапуни от синтетични миещи вещества по характерни свойства (рН, отнасяне към твърда вода и киселини). • Коментира предимства и недостатъци на сапуните и синтетичните миещи вещества при използването им в бита и по отношение на опазване на околната среда. • Описва белтъчните вещества като природни високомолекулни съединения, изградени от α-аминокиселини. • Изследва експериментално промени в белтъците (коагулация, пресичане) под действие на различни фактори: температура, киселини, основи, етанол, формалин, токсични елементи (оловни йони). • Проучва и анализира информация, свързана с въглехидрати, мазнини и белтъци, за здравословно хранене. • Дефинира наркотични вещества. • Класифицира наркотични вещества по произход – естествени, синтетични. • Анализира и обсъжда факти и информация за действие на наркотичните вещества върху човешкия организъм. • Изказва мнение и показва отношение към социално-обществени проблеми, свързани с употребата на наркотични вещества.	• наркотично вещество • летална доза

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА:

Годишен брой часове за изучаване на предмета в 9. клас – 54 часа.

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания и упражнения	до 32 часа	~ 60%
За преговор и обобщение	до 4 часа	~ 7%
Практически дейности (лабораторни упражнения, практикуми, дискусии, дебати, семинари, учебни екскурзии, работа по проекти и др.)	не по-малко от 16 часа	~ 29%
За контрол и оценка	до 2 часа	~ 4%

Учебните часове за практически дейности, лабораторни упражнения, учебни екскурзии и др. включват и следните лабораторни работи и практически дейности по химия и опазване на околната среда в 9.клас:

1. Изследване на свойства на алкохоли и доказването им в храни и препарати (етилов алкохол, глицерол)
2. Изследване на свойства на органични киселини и доказването им в различни продукти
3. Сравнително изследване на свойства на сапуни и синтетични миещи вещества
4. Доказване на въглеhidрати в хранителни продукти
5. Изследване на свойства на белтъчни вещества

Практическите дейности, лабораторните упражнения, учебните екскурзии и др. могат да се планират към съответните теми или да се обособят под формата на учебни практикуми в подходящо време от учебната година.

СЪОТНОШЕНИЕ ПРИ ФОРМИРАНЕ НА СРОЧНА И ГОДИШНА ОЦЕНКА:

Оценки от устни и писмени изпитвания	50%
Оценки от контролни и класни работи	20%
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на дипломни работи, работи по проекти	30%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЮЧОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Практически дейности, които могат да се реализират в класната стая:

- наблюдават, планират и осъществяват химични опити и да ги представят по подходящ начин в протоколи от експериментална дейност;
- използват, проучват и анализират информация от различни източници и в различна форма (словесна, текстова, графична, таблична и др.);
- моделират чрез различни средства молекули на органични вещества и процеси;
- дискутират, аргументират и защитават мнението си по проблеми на опазване на околната среда, на собственото им здраве и здравето на околните, нарушеното равновесие в природата и др.;
- работят самостоятелно и в екип със съученици в изследователски дейности, разработване на проекти, участие в състезания и др.;
- съставят и разчитат схеми, свързани с физични и химични свойства на органични съединения; описват словесно или схематично приложението на важни органични съединения за практиката;
- анализират текст, графики, видео и други медийни източници на информация за въздействието на органични съединения върху околната среда и здравето на човека;
- създаване на пространствени молекулни модели или макети и действащи модели, свързани с осъществяване на проект, развиват у учениците инициативност и предприемчивост.

Установяване на междупредметни връзки:

- **Химия и опазване на околната среда, 7. и 8. клас** – за химична символика и за свойства на неорганичните вещества;
- **Български език и литература** – във връзка с разработване на есета, доклади, реферати;
- **Информационни технологии** – за изработване и представяне на презентации, търсене на информация, изработване на таблици, графики;
- **Биология и здравно образование** – за основните понятия по екология и биохимия, физиологично действие и биологична роля и значение на органичните вещества;
- **Изобразително изкуство** – за избор и използване на различни материали при моделиране на обекти и процеси, интерпретиране на визуални образи, разчитане на знаци и символи в средствата за визуална информация и комуникация;
- **Математика** – за извършване на елементарни математически изчисления и формиране на основни логически връзки при решаване на изчислителни задачи;
- **Физика и астрономия** – за физични величини и понятия;
- **География и икономика** – за използване на данни, свързани с добива на горива.